

Володимир І. Криленко
**ФІНАНСОВІ ІНДИКАТОРИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
АГРАРНОГО СЕКТОРУ**

У статті досліджено питання визначення фінансових показників (індикаторів) економічної безпеки аграрного сектору України та встановлення їхніх критеріїв. Розроблено алгоритм оцінювання економічної безпеки аграрного сектору. Запропоновано здійснювати визначення економічної безпеки аграрного сектору на основі аналізу 3 груп фінансових індикаторів: раціональності регуляторної політики; раціональності сільськогосподарського виробництва; інституційних. Для розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки аграрного сектору встановлено вагові коефіцієнти.

Ключові слова: економічна безпека аграрного сектору; фінансові індикатори; вагові коефіцієнти; критерії безпеки; загрози.

Форм. 2. Рис. 2. Табл. 5. Літ. 11.

Владимир И. Крыленко
**ФИНАНСОВЫЕ ИНДИКАТОРЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ АГРАРНОГО СЕКТОРА**

В статье исследованы вопросы определения финансовых показателей (индикаторов) экономической безопасности аграрного сектора Украины и установлены их критерии. Разработан алгоритм оценки экономической безопасности аграрного сектора. Предложено осуществлять определение экономической безопасности аграрного сектора на основе анализа 3 групп финансовых индикаторов: рациональности регуляторной политики; рациональности сельскохозяйственного производства; институциональных. Для расчета интегрального индекса экономической безопасности аграрного сектора установлены взвешивающие коэффициенты.

Ключевые слова: экономическая безопасность аграрного сектора; финансовые индикаторы; взвешивающие коэффициенты; критерии безопасности; угрозы.

Volodymyr I. Krylenko¹
**FINANCIAL INDICATORS OF AGRARIAN
SECTOR ECONOMIC SECURITY**

The article explores the issues of defining the financial indicators of economic security for the agrarian sector of Ukraine and their criteria. The algorithm for evaluation of economic security of the agrarian sector is developed. It is proposed to determine the economic security of the agrarian sector on the basis of the analysis of 3 groups of financial indicators: rationality of regulatory policy; rationality of agricultural production and the institutional ones. For calculation of the integral index of economic security of the agrarian sector the weighting coefficients are determined.

Keywords: economic security of agrarian sector; financial indicators; weighting coefficients; security criteria; threats.

Постановка проблеми. Для України проблема забезпечення економічної безпеки аграрного сектору має особливо важливе значення, що зумовлюється сучасним станом розвитку вітчизняного аграрного сектору, нарощування виробництва в якому відбувається переважно екстенсивним шляхом. Однією з найважливіших умов ефективної регуляторної політики у забезпеченні економічної безпеки аграрного сектору є своєчасна ідентифікація факторів і умов як загроз економічній безпеці. При цьому варто враховувати таку важливу характеристику цих загроз, як несталість інтенсивності їх впливу на економіч-

¹ Mykolayiv V.O. Sukhomlinskyi National University, Ukraine.

ну систему. Це означає, що той чи інший фактор може становити для економічної системи різний ступінь небезпеки в різні періоди. Для цього потрібно розробити спеціальні критерії і фінансові показники (індикатори) економічної безпеки та їх граничні (критичні) значення. Комплекс таких фінансових індикаторів має ключову роль при визначенні стану економічної безпеки, а їхні порогові значення є важливим інструментом системного аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика економічної безпеки держави займає важливе місце у дослідженнях таких вітчизняних вчених, як О. Гойчук [5], М. Єрмошенко [6], Я. Жаліло [7], В. Мунтіян [9], Г. Пастернак-Таранушенко [10] та ін. Незважаючи на глибину розкриття цієї проблеми, регуляторні аспекти гарантування економічної безпеки аграрного сектору країни потребують подальшого теоретико-методологічного обґрунтування. Одним з найнефективніших важелів державного регулювання відтворювальних процесів є інструменти регуляторної політики, зокрема, методи оцінювання та інструменти підвищення рівня економічної безпеки аграрного сектору. Саме тому проблеми визначення фінансових показників (індикаторів) економічної безпеки аграрного сектору України та встановлення їхніх критеріїв потребують поглибленого дослідження на підґрунті системного підходу до теоретичних узагальнень, які мають стратегічне значення для вирішення економічних завдань суспільства.

Мета дослідження – визначення фінансових показників (індикаторів) економічної безпеки аграрного сектору України та встановлення їхніх критеріїв.

Основні результати дослідження. Об'єктом дослідження економічної безпеки на рівні країни або галузі є макроекономічний кругообіг витрат і доходів, товарів, послуг і ресурсів на основі різних форм власності, їх поступової диверсифікації. Підставою для оцінювання загроз і збитків від їх впливу є критерії економічної безпеки, які можуть бути як якісними, так і кількісними. Критерії, своєю чергою, виражаються показниками економічної безпеки. Таким чином, суть економічної безпеки реалізується в системі її показників.

Насамперед з'ясуємо, як фінансові індикатори та критерії економічної безпеки трактує вітчизняне законодавство. На жаль, у Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених Наказом Міністерства економічного розвитку та торгівлі України 29.10.2013 р. № 1277 [3] не надається визначення індикаторів економічної безпеки. Тому звернемося до Методики розрахунку рівня економічної безпеки України, затвердженої Наказом Міністерства економіки України 02.03.2007 № 60 [2] (втратили чинність на підставі Наказу Міністерства економічного розвитку та торгівлі від 29.10.2013 № 1277). У цій методиці дається таке визначення: індикатори економічної безпеки – це реальні статистичні показники розвитку економіки країни, які найбільш повно характеризують явища і тенденції в економічній сфері; критерії економічної безпеки – це реальні статистичні показники, за якими здійснюється оцінювання стану економіки країни з точки зору забезпечення її сталого розвитку [2].

Також можна зупинитися на більш вдалому формулюванні поняття «критерій економічної безпеки». У Законі України «Про продовольчу безпеку України» (2012 р.) індикатори продовольчої безпеки визначаються як кількісна

та якісна характеристики стану, динаміки і перспектив фізичної та економічної доступності харчових продуктів для всіх соціальних і демографічних груп населення, рівня та структури їх споживання, якості та безпеки продовольства, стійкості та ступеня незалежності внутрішнього продовольчого ринку, рівня розвитку аграрного сектору та пов'язаних з ним галузей економіки, а також ефективності використання аграрного природноресурсного потенціалу; критерії продовольчої безпеки – граничні значення індикаторів, що є межею, за якою продовольча ситуація у країні вважається небезпечною [1].

Інакше кажучи, оцінювання економічної безпеки може проводитися на підставі критеріїв. Критерії економічної безпеки вимагають вибору певних показників (індикаторів) економічної безпеки об'єкта дослідження, які характеризують еволюцію відтворення ринку, рівень його кількісних і якісних параметрів у системі статистики. Для економічної безпеки важливу роль відіграють не самі показники, а їхні порогові значення, тобто граничні величини, недотримання яких перешкоджає звичайному ходу розвитку різних елементів відтворення, спричиняючи формування негативних, руйнівних тенденцій в економічній безпеці.

Індикатори, на основі яких встановлено порогові значення, формують систему показників економічної безпеки. Найвищий ступінь безпеки досягається за умови, що весь комплекс показників перебуває в допустимих межах граничних значень. Усі залежності між показниками безпеки та їх граничними значеннями потрібно розглядати в динаміці, виявляючи їх стійкі закономірності.

Виявлення загроз економічній безпеці і прогнозування їх наслідків здійснюються за допомогою моніторингу (систематичного порівняння дійсного стану економіки з бажаним) показників економіки. Безпосередній відбір індикаторів для моніторингу вимагає спеціального опрацювання.

Для точного визначення стану економіки, виявлення і усунення небезпечних тенденцій необхідною є комплексна оцінка граничних значень усіх показників (індикаторів), що, своєю чергою, вимагає додаткового поглибленого дослідження на основі класичних і некласичних залежностей економічних параметрів [11, 92].

Алгоритм визначення рівня економічної безпеки аграрного сектору, на основі якого будується система моніторингу, може бути поданий у вигляді змістових етапів (рис. 1). Акцентуємо увагу на окремих змістових особливостях кожного з цих етапів.

Сформулюємо основні вимоги, що ставляться до системи фінансових показників економічної безпеки аграрного сектору:

- ця система має бути взаємозв'язаною із загальною схемою аналізу і показників, які використовуються на державному і галузевому рівнях;
- показники економічної безпеки аграрного сектору повинні бути сумісними з системою обліку, статистики і прогнозування, яка діє в Україні;
- має включати найістотніші показники, що впливають на її рівень;
- система показників економічної безпеки аграрного сектору повинна відповідати переліку основних загроз економічній безпеці аграрного сектору;

- перелік показників економічної безпеки аграрного сектору, які використовуються для аналізу, має бути мінімальним, легко доступним і передбачати просту інтерпретацію;
- результати аналізу повинні передбачати просту і наочну перевірку;
- показники такої системи мають допускати можливість регулярного моніторингу і прогнозування факторів, що впливають на рівень загроз економічній безпеці аграрного сектору.

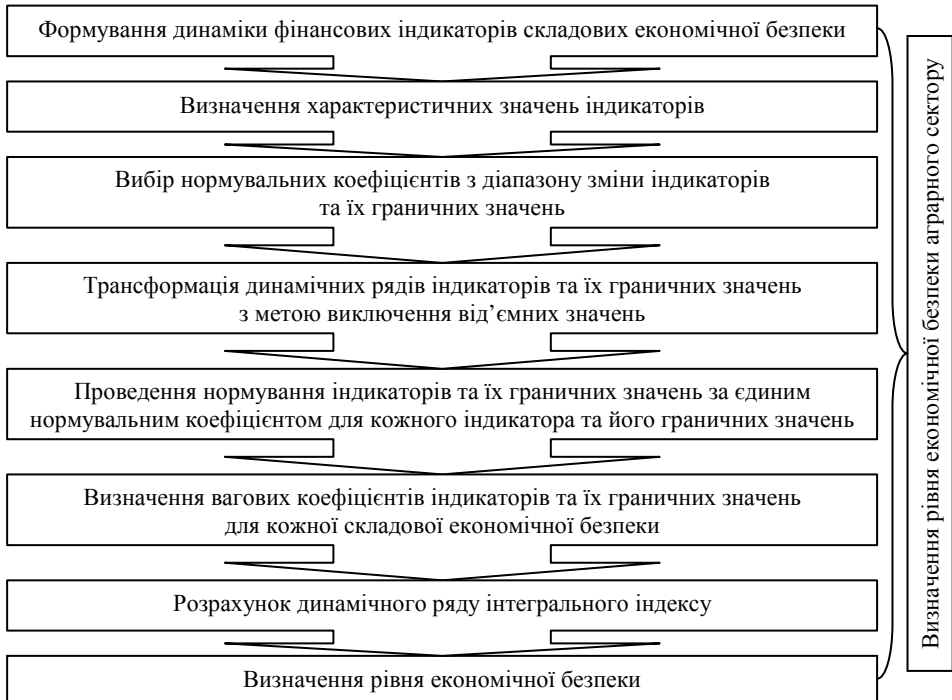

Рис. 1. Алгоритм визначення рівня економічної безпеки аграрного сектору, авторська розробка

При оцінюванні рівня економічної безпеки аграрного сектору, як і при оцінюванні рівня безпеки країни, основна складність полягатиме у виборі показників економічної безпеки та їхніх характеристичних значень.

У сучасних умовах серед усього різноманіття індикативних систем на найбільшу увагу заслуговують три основних підходи до вибору показників:

- відомі макроекономічні показники, що дістали назву «економічні та соціальні індикатори»;
- відносні показники, як правило, агреговані (питомі ваги, коефіцієнти та інші);
- показники небезпеки, порівняння яких з фактичними параметрами дозволяє своєчасно побачити перевищення граничних значень і звернути на них увагу.

Аналіз вищезазначених методичних підходів до побудови індикативних систем показує, що на практиці ніхто не застосовує розгорнуту систему інди-

каторів. Тому, крім аналізу індикаторів, вибраних для оцінювання економічної безпеки, слід запропонувати саму методику їх вибору.

Зарубіжний досвід [4] дозволяє сформулювати два основних підходи до використання груп індикаторів для оцінювання економічної безпеки аграрного сектору:

- фінансові індикатори, що характеризують переважно економічну ситуацію на території;
- додаткові фінансові індикатори, що відображають рух загальноекономічної активності.

Слід зазначити, що, незважаючи на відсутність у нормативних актах фінансових індикаторів економічної безпеки аграрного сектору, розроблено індикатори продовольчої безпеки, які частково характеризують економічну безпеку аграрного сектору і вже містяться у нормативно-правових актах України. Зокрема, Методикою розрахунку рівня економічної безпеки України [3] встановлено 11 основних індикаторів стану продовольчої безпеки України, а також визначено їх критерії. Тим часом, у Законі України «Про продовольчу безпеку України» [1] встановлено критерії лише 3 з 8 індикаторів.

Таким чином, серед пропонованих індикаторів продовольчої безпеки практично немає тих, які б характеризували рівень економічної безпеки аграрного сектору. Проте, у ст. 12 Закону України «Про продовольчу безпеку України» вказано, що «рівень розвитку аграрного сектору визначається за допомогою оцінки обсягу виробництва окремих видів продовольства, урожайності основних видів сільськогосподарських культур, продуктивності худоби і птиці, частки господарств населення у виробництві окремих видів сільськогосподарської продукції, рентабельності виробництва основних видів продовольства; фінансових результатів підприємств сільського та рибного господарства, харчової промисловості і з перероблення сільськогосподарських продуктів, а також обсягу інвестицій в аграрний сектор, у тому числі іноземних, рівня державної підтримки аграрних товаровиробників» [1]. Це чи не єдина з відомих нам вказівка до переліку показників визначення економічної безпеки аграрного сектору на законодавчому рівні. Проте вважаємо некоректним включати рівень розвитку аграрного сектору до показників продовольчої безпеки.

Пропонуємо досліджувати економічну безпеку аграрного сектору на основі аналізу 3 груп індикаторів: раціональності регуляторної політики, раціональності сільськогосподарського виробництва та інституційних. Сформуємо перелік фінансових індикаторів та їх характеристичні значення для нормування показників економічної безпеки аграрного сектору (табл. 1).

Для розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки аграрного сектору визначимо вагові коефіцієнти, шляхом експертного оцінювання. Опитування, в якому взяли участь 20 експертів, здійснювалось у формі стандартизованого інтерв'ю і передбачало відповіді на запитання, поставлені у формалізованому вигляді (оцінка за десятибальною шкалою). Отримана в результаті опитування інформація дозволила під час подальшого аналізу використовувати середні експертні оцінки, що характеризували важливість кожного індикатора для узагальнення об'єктів і структур або впливових взаємозв'язаних факторів у складних системах.

Таблиця 1. Перелік фінансових індикаторів та їх характеристичні значення для нормування показників економічної безпеки аграрного сектору, авторська розробка

№	Найменування індикаторів (одиниці виміру)	Характеристичні значення індикаторів																
		X-Лкрит	X-Лнебезп	X-Лнездв	X-Лздв	X-Лопт	X-Ропт	X-Рздв	X-Рнездв	X-Рнебезп								
1	Індикатори раціональності регуляторної політики																	
1.1	Сукупна підтримка сільського господарства (частка у % ВВП)	0,8	1,6	2,4	3,2	4												
1.2.	Підтримка виробників (%)	7	14	21	28	35												
	Номінальний коефіцієнт захисту виробника (%)	0,3	0,6	1	1,3	1,6												
	Номінальний коефіцієнт підтримки виробника (%)	0,3	0,6	1	1,3	1,6												
1.3	Номінальний коефіцієнт захисту споживачів (%)	0,3	0,6	0,9	1,2	1,5												
	Номінальний коефіцієнт підтримки споживачів (%)	0,3	0,6	0,9	1,2	1,5												
2	Індикатори раціональності сільськогосподарського виробництва																	
2.1	Виробництво основних видів продукції рослинництва на одну особу (кг)																	
	Зернові культури	360	720	1080	1440	1800												
	Цукрові буряки	140	280	420	560	700												
	Соняшник	80	160	240	320	400												
	Картопля	160	320	480	640	800												
	Овочі	80	160	240	320	400												
2.2	Виробництво основних видів продукції тваринництва на одну особу (кг)																	
	М'ясо (забіною вагою)	30	60	90	120	150												
	Молоко	100	200	300	400	500												
	Яйця (шт.)	100	200	300	400	500												

Закінчення табл. 1

№	Найменування індикаторів (одиниці виміру)	Характеристичні значення індикаторів									
		X-Лкрит	X-Лнебезп	X-Лнезлв	X-Лзлв	X-Лопт	X-Копт	X-Кзлв	X-Кнезлв	X-Кнебезп	X-Крит
2.3	Урожайність основних сільськогосподарських культур (ц з 1 га площі збирання)	10	20	30	40	50	60	70	80	100	150
	Зернові та зернобобові культури	130	260	390	520	650	700	800	900	1000	1100
	Цукрові буряки (фабричні)	8	16	24	32	40	50	70	90	100	110
	Соняшник	90	180	270	360	450	560	760	960	1020	1530
	Картопля	90	180	270	360	450	550	750	950	1000	1500
	Овочі	60	120	180	240	300	360	500	630	670	1000
2.4	Плоди та ягоди										
	Продуктивність тварин										
	Середній річний надій молока від однієї корови (кг)	3000	4500	5000	5500	6000					
	Середня річна несучість курей-несучок (шт.)	200	240	270	300	330					
3	Інституційні індикатори										
3.1	Відношення експорту продовольчих товарів до їх імпорту (раз)	0,5	1	2	3	4	5	5,5	6	6,5	7
3.2	Ступінь спрацювання основних засобів у сільському господарстві (%)	5	10	15	20	30	40	50	60	70	80
3.3	Фінансові результати діяльності підприємств сільського господарства										
3.3.1	Рівень рентабельності продукції рослинництва (%)	5	10	20	30	40	50	60	70	80	90
3.3.2	Рівень рентабельності продукції тваринництва (%)	5	10	15	20	30	35	40	50	55	60

Примітка: L (ліва частина) – для індикаторів, які є стимуляторами (нормування відбувається за критеріями лівої частини); R (права частина) – для індикаторів, які є де стимуляторами (нормування відбувається за критеріями правої частини).

Згідно з методикою, розрахунок інтегрального індексу в цілому та інтегральних індексів окремих сфер економіки здійснюється за допомогою вагових коефіцієнтів, які визначено шляхом експертного оцінювання.

Вагові коефіцієнти для кожного субіндексу розраховуються за формулою [3]:

$$d_i = \frac{a_i}{\sum_{i=1}^n a_i}, \quad (1)$$

де i – індикатор, який визначає стан агрегованого показника/субіндексу економічної безпеки ($i = 1, 2, 3 \dots n$); a_i – експертна оцінка, що характеризує важливість i -го індикатора для узагальнених об'єктів/субіндексів економічної безпеки; d_i – ваговий коефіцієнт, який визначає ступінь вкладу i -го показника в інтегральний індекс складової економічної безпеки.

Інтегральний індикатор по кожній сфері безпеки розраховується за такою формулою [3]:

$$I_m = \sum_{i=1}^n d_i y_i, \quad (2)$$

де I_m – агрегований показник/субіндекс m -ої сфери економічної безпеки ($m = 1, 2, 3 \dots 9$); d_i – ваговий коефіцієнт, який визначає ступінь вкладу i -го показника в інтегральний індекс складової економічної безпеки; y_i – нормалізована оцінка i -го індикатора.

Розрахуємо вагові коефіцієнти для кожного субіндексу. Вагові коефіцієнти для розрахунку інтегрального показника економічної безпеки аграрного сектору наведено в табл. 2–3.

Розрахуємо індикатори стану економічної безпеки аграрного сектору, користуючись запропонованим переліком індикаторів для нормування її показників та їх характеристичними значеннями (табл. 4).

Використовуючи розрахунки індикаторів стану економічної безпеки аграрного сектору в 2007–2014 рр. і вагові коефіцієнти для розрахунку субіндексів та інтегрального показника економічної безпеки аграрного сектору розрахуємо інтегральний індикатор (табл. 5, рис. 2). Розрахунок інтегрального індикатора здійснюється за формулою (2).

Так, у 2009–2010 рр. економічна безпека аграрного сектору знаходилась в зоні небезпечного рівня (від 40 до 60%), у 2011–2014 рр. інтегральний індикатор підтверджує висновок про небезпечний стан економічної безпеки аграрного сектору. Продовження висхідної тенденції у стані економічної безпеки аграрного сектору призвело до того, що у 2014 р. вона наблизилася до зони незадовільного стану безпеки (від 60 до 80%). Проте, аналізуючи показники стану економічної безпеки аграрного сектору в Україні (рис. 2), зазначимо, що, незважаючи на певне зростання, за підсумками 2014 р. інтегральний індикатор її стану продовжує знаходитись у зоні небезпечного стану (55,7% від оптимального значення). За даними 2014 р., неістотне підвищення інтегрального індикатора економічної безпеки аграрного сектору є наслідком переважання позитивних тенденцій над негативними серед складових економічної безпеки аграрного секто-

ру. Індикатори раціональності регуляторної політики, індикатори раціональності сільськогосподарського виробництва та інституційні індикатори продемонстрували зростання. Зауважимо: основними факторами, що стримують розвиток аграрного сектору економіки, залишаються висока спрацьованість основних засобів, висока матеріало- та енергозатратність виробництва, низька конкурентоспроможність продукції, що виробляється на матеріально та фізично спрацьованих та матеріально застарілих основних засобах.

Таблиця 2. Вагові коефіцієнти для розрахунку субіндексів та інтегрального показника економічної безпеки аграрного сектору, авторська розробка

№	Найменування індикаторів	Значення вагових коефіцієнтів
1	Індикатори раціональності регуляторної політики	
	Сукупна підтримка сільського господарства (частка у ВВП)	0,07547
	Підтримка виробників	0,08491
	Номінальний коефіцієнт захисту виробника	0,06604
	Номінальний коефіцієнт підтримки виробника	0,07547
	Номінальний коефіцієнт захисту споживачів	0,02830
	Номінальний коефіцієнт підтримки споживачів	0,01887
2	Індикатори раціональності сільськогосподарського виробництва	
	Виробництво основних видів продукції рослинництва на одну особу	
	Зернові культури	0,02830
	Цукрові буряки	0,01887
	Соняшник	0,01887
	Картопля	0,00943
	Овочі	0,00943
	Виробництво основних видів продукції тваринництва на одну особу	
	М'ясо	0,03774
	Молоко	0,04717
	Яйця	0,02830
	Урожайність основних сільськогосподарських культур	
	Зернові та зернобобові культури	0,02830
	Цукрові буряки (фабричні)	0,01887
	Соняшник	0,01887
	Картопля	0,00943
	Овочі	0,00943
	Продуктивність тварин	
	Середній річний надій молока від однієї корови	0,02830
	Середня річна несучість курей-несучок	0,00943
3	Інституційні індикатори	
	Відношення експорту продовольчих товарів до їх імпорту	0,09434
	Ступінь спрацьовання основних засобів у сільському господарстві	0,06604
	Рівень рентабельності продукції рослинництва	0,08491
	Рівень рентабельності продукції тваринництва	0,08491

Таблиця 3. Вагові коефіцієнти для розрахунку інтегрального показника економічної безпеки аграрного сектору, авторська розробка

№	Субіндекси економічної безпеки	Значення вагових коефіцієнтів
1.	Індикатори раціональності регуляторної політики	0,34906
2.	Індикатори раціональності сільськогосподарського виробництва	0,32075
3.	Інституційні індикатори	0,33019

Таблиця 4. Індикатори стану економічної безпеки аграрного сектору (станом на початок року), авторська розробка

Індикатори		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1	Індикатори раціональності регуляторної політики								
1.1	Сукупна підтримка сільського господарства	0,975	0,9	0,275	0,245	0,5	0,475	0,001	0,185
1.2	Підтримка виробників	0,312	0,317	0,092	0,087	0,411	0,191	0,001	0,038
	Номинальний коефіцієнт захисту виробника	0,647	0,640	0,580	0,585	0,627	0,606	0,606	0,613
	Номинальний коефіцієнт підтримки виробника	0,700	0,700	0,620	0,673	0,633	0,633	0,613	0,627
1.3	Номинальний коефіцієнт захисту споживачів	0,733	0,713	0,627	0,620	0,693	0,613	0,000	0,640
	Номинальний коефіцієнт підтримки споживачів	0,733	0,660	0,647	0,733	0,707	0,620	0,627	0,653
2	Індикатори раціональності сільськогосподарського виробництва								
2.1	Виробництво основних видів продукції рослинництва на одну особу (кг)								
	Зернові культури	0,448	0,407	0,315	0,640	0,555	0,476	0,690	0,763
	Цукрові буряки	0,469	0,684	0,521	0,414	0,313	0,486	0,414	0,577
	Соняшник	0,260	0,285	0,225	0,353	0,345	0,370	0,475	0,660
	Картопля	0,516	0,520	0,514	0,529	0,534	0,510	0,664	0,638
	Овочі	0,388	0,430	0,368	0,430	0,453	0,443	0,538	0,550
2.2	Виробництво основних видів продукції тваринництва на одну особу (кг)								
	М'ясо (забійного вагою)	0,227	0,247	0,273	0,273	0,280	0,300	0,313	0,497
	Молоко	0,582	0,568	0,528	0,508	0,504	0,590	0,586	0,600
	Яйця	0,554	0,608	0,604	0,646	0,690	0,744	0,818	0,838
2.3	Урожайність основних культур								
	Зернові та зернобобові культури	0,520	0,482	0,436	0,692	0,596	0,538	0,740	0,624
	Цукрові буряки (фабричні)	0,382	0,438	0,453	0,548	0,484	0,430	0,558	0,632
	Соняшник	0,320	0,340	0,305	0,383	0,380	0,375	0,460	0,413
	Картопля	0,285	0,296	0,292	0,308	0,310	0,294	0,373	0,358
	Овочі	0,349	0,381	0,338	0,386	0,406	0,386	0,433	0,442
	Плоди та ягоди	0,212	0,150	0,206	0,215	0,236	0,261	0,283	0,300
2.4	Продуктивність тварин								
	Середній річний наліт молока від однієї корови	0,265	0,287	0,289	0,306	0,340	0,344	0,356	0,381
	Середня річна несучість курей-несучок	0,627	0,607	0,633	0,653	0,667	0,673	0,707	0,733
3	Інституційні індикатори								
3.1	Відношення експорту продовольчих товарів до їх імпорту	0,520	0,598	0,504	0,536	0,586	0,44	0,604	0,676
3.2	Ступінь спрацювання основних засобів у сільському господарстві	0,644	0,964	0,924	0,914	1,000	0,816	0,824	0,828
3.3	Фінансові результати діяльності підприємств сільського господарства								
3.3.2	Рівень рентабельності продукції рослинництва	0,316	0,426	1,000	0,492	0,538	0,734	1,000	0,846
3.3.3	Рівень рентабельності продукції тваринництва	0,200	0,001	0,001	0,001	0,220	0,232	0,460	0,486

Таблиця 5. Розрахунок інтегрального показника стану економічної безпеки аграрного сектору України (станом на початок року), авторська розробка

№	Індикатори (одиниці виміру)	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1	Індикатори раціональності регуляторної політики								
1.1	Сукупна підтримка сільського господарства	0,07358	0,06792	0,02075	0,01849	0,03774	0,03585	0,00008	0,01396
1.2	Підтримка виробників	0,02649	0,02692	0,00781	0,00739	0,0349	0,01622	0,00008	0,00323
	Номінальний коефіцієнт захисту виробника	0,04273	0,04227	0,0383	0,03863	0,04141	0,04002	0,04002	0,04048
	Номінальний коефіцієнт підтримки виробника	0,05283	0,05283	0,04679	0,05079	0,04777	0,04777	0,04626	0,04732
1.3	Номінальний коефіцієнт захисту споживачів	0,02074	0,02018	0,01774	0,01755	0,01961	0,01735	0,00000	0,01811
	Номінальний коефіцієнт підтримки споживачів	0,01383	0,01245	0,01221	0,01383	0,01334	0,0117	0,01183	0,01232
2	Індикатори раціональності сільськогосподарського виробництва								
2.1	Виробництво основних видів продукції рослинництва на одну особу								
	Зернові культури	0,01268	0,01152	0,00891	0,01811	0,01571	0,01347	0,01953	0,02159
	Цукрові буряки	0,00885	0,01291	0,00983	0,00781	0,00591	0,00917	0,00781	0,01089
	Соняшник	0,00491	0,00538	0,00425	0,00666	0,00651	0,00698	0,00896	0,01245
	Картопля	0,00487	0,0049	0,00485	0,00499	0,00504	0,00481	0,00626	0,00602
	Овочі	0,00366	0,00405	0,00347	0,00405	0,00427	0,00418	0,00507	0,00519
2.2	Виробництво основних видів продукції тваринництва на одну особу								
	М'ясо (забійною вагою)	0,00857	0,00932	0,0103	0,0103	0,01057	0,01132	0,01181	0,01876
	Молоко	0,02745	0,02679	0,02491	0,02396	0,02377	0,02783	0,02764	0,0283
	Яйця	0,01568	0,01721	0,01709	0,01828	0,01953	0,02106	0,02315	0,02372
2.3	Урожайність основних культур (ц з 1 га площі збирання)								
	Зернові та зернобобові культури	0,01472	0,01364	0,01234	0,01958	0,01687	0,01523	0,02094	0,01766
	Цукрові буряки (фабричні)	0,00721	0,00827	0,00855	0,01034	0,00913	0,00811	0,01053	0,01193
	Соняшник	0,00604	0,00642	0,00576	0,00723	0,00717	0,00708	0,00868	0,00779
	Картопля	0,00269	0,00279	0,00275	0,0029	0,00292	0,00277	0,00352	0,00338
	Овочі	0,00329	0,00359	0,00319	0,00364	0,00383	0,00364	0,00408	0,00417
2.4	Продуктивність тварин								
	Середній річний надій молока від однієї корови	0,0075	0,00812	0,00818	0,00866	0,00962	0,00974	0,01007	0,01078
	Середня річна несучість курей-несучок	0,00591	0,00572	0,00597	0,00616	0,00629	0,00635	0,00667	0,0071
3	Інституційні індикатори								
3.1	Відношення експорту продовольчих товарів до їх імпорту	0,04906	0,05642	0,04755	0,05057	0,05528	0,04151	0,05698	0,06377
3.2	Ступінь спрацювання основних засобів у сільському господарстві	0,04253	0,06366	0,06102	0,06036	0,06604	0,05389	0,05442	0,05468
3.3	Фінансові результати діяльності підприємств сільського господарства								
	Рівень рентабельності продукції рослинництва	0,02683	0,03617	0,08491	0,04178	0,04568	0,06232	0,08491	0,07183
	Рівень рентабельності продукції тваринництва	0,01698	0,00008	0,00008	0,00008	0,01868	0,0197	0,03906	0,04127
	Інтегральний показник економічної безпеки аграрного сектору	0,49962	0,51953	0,46752	0,45216	0,52758	0,49805	0,50838	0,5567

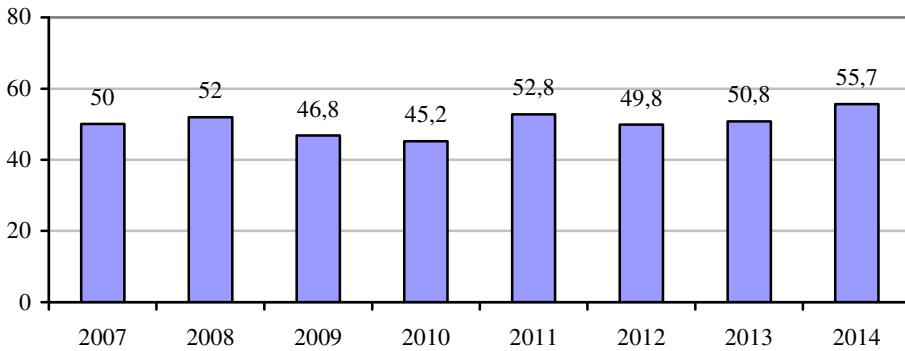

Рис. 2. Динаміка інтегрального індикатора стану економічної безпеки аграрного сектору в Україні (станом на початок року), авторська розробка

Таким чином, у процесі дослідження розроблено систему показників для визначення стану економічної безпеки аграрного сектору. Апробація методики розрахунку інтегрального індикатора підтвердила можливість її використання для аналізу економічної безпеки аграрного сектору.

Висновки. Серед пропонованих раніше індикаторів економічної безпеки практично немає таких, які б характеризували рівень економічної безпеки аграрного сектору. Запропоновано алгоритм оцінювання економічної безпеки аграрного сектору, який включає такі етапи: формування динаміки індикаторів складових економічної безпеки; встановлення граничних та оптимальних характеристичних значень індикаторів; вибір нормувальних коефіцієнтів з діапазону зміни індикаторів і граничних значень; перетворення динамічних рядів індикаторів і граничних значень з метою виключення їх від'ємних величин; нормування індикаторів і граничних значень за єдиним нормувальним коефіцієнтом для кожного індикатора та його граничних значень; встановлення вагових коефіцієнтів індикаторів і граничних значень для кожної складової економічної безпеки; розрахунок динамічного ряду інтегрального індексу економічної безпеки. Запропоновано здійснювати дослідження економічної безпеки аграрного сектору на основі аналізу 3 груп індикаторів: раціональності регуляторної політики; раціональності сільськогосподарського виробництва; інституційних. Для розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки аграрного сектору встановлено вагові коефіцієнти.

1. Про продовольчу безпеку України: Закон України від 22.12.2012 № 4227-VI // zakon.rada.gov.ua.

Pro prodovolchu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 22.12.2012 № 4227-VI // zakon.rada.gov.ua.

2. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 № 60 // zakon.rada.gov.ua.

Pro zatverdzhennia Metodyky rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: Nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy vid 02.03.2007 № 60 // zakon.rada.gov.ua.

3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277 // zakon.rada.gov.ua.

Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: Nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy vid 29.10.2013 № 1277 // zakon.rada.gov.ua.

4. *Ван Хорн Дж.К.* Основы управления финансами / Пер с англ. — М.: Финансы и кредит, 2007. — 308 с.
Van Khorn Dzh.K. Osnovy upravleniia finansami / Per s angl. — М.: Finansy i kredit, 2007. — 308 s.
5. *Гойчук О.І.* Критерії продовольчої безпеки // Вісник Полтавської державної аграрної академії.— 2004.— №1. — С. 42–44.
Hoichuk O.I. Kryterii prodovolchoi bezpeky // Visnyk Poltavskoi derzhavnoi ahrarnoi akademii.— 2004.— №1. — S. 42–44.
6. *Єрмошенко М.М.* Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. — К.: КНТЕУ, 2001. — 309 с.
Iermoshenko M.M. Finansova bezpeka derzhavy: natsionalni interesy, realni zahrozy, stratehiia zabezpechennia. — К.: KNTEU, 2001. — 309 s.
7. *Жаліло Я.А.* Економічна безпека держави, підприємства, особи в інтегрованому суспільстві // Актуальні проблеми міжнародних відносин.— 2001.— Вип. 26. — С. 24–27.
Zhalilo Ia.A. Ekonomichna bezpeka derzhavy, pidpriemstva, osoby v intehrovanomu suspilstvi // Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn.— 2001.— Vyp. 26. — S. 24–27.
8. *Заблоцький А., Бек М.* Стосовно пропозицій до проекту Закону України «Про продовольчу безпеку України» // agroconf.org.
Zablotskiy A., Bek M. Stosovno propozytsii do proektu Zakonu Ukrainy «Pro prodovolchu bezpeku Ukrainy» // agroconf.org.
9. *Мунтіян В.І.* Проблеми національної безпеки в процесах державотворення: Монографія. — К.: КВІЦ, 2006. — 756 с.
Muntiiian V.I. Problemy natsionalnoi bezpeky v protsesakh derzhavotvorennia: Monohrafiia. — К.: KVITs, 2006. — 756 s.
10. *Пастернак-Таранушенко Г.А.* Економічна безпека держави. Методологія забезпечення: Монографія. — К.: Київський економічний інститут менеджменту, 2003. — 320 с.
Pasternak-Taranushenko H.A. Ekonomichna bezpeka derzhavy. Metodolohiia zabezpechennia: Monohrafiia. — К.: Kyivskiy ekonomichnyi instytut menedzhmentu, 2003. — 320 s.
11. *Шніппер Р.І.* Регион. Диагностика и прогнозирование. — Новосибирск, 2007. — 135 с.
Shnipper R.I. Region. Diagnostika i prognozirovanie. — Novosibirsk, 2007. — 135 s.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2016.